

01/05/2022

Μελετήματα για το 1821

/ [Παιδεία και Πολιτισμός](#)

Ἀθανάσιος Ε. Καραθανάσης

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ γιά τό 1821

*Ἡ Ἐπανάσταση στήν Μακεδονία, τήν Θράκη,
τά γεγονότα στήν Μ. Ἀσία, τήν Κωνσταντινούπολη,
τήν Κύπρο, τά Ἐπτάνησα κ.ἄ.*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

Άλλο ένα παράθυρο στο φως, ένα επιπρόσθετο ταξίδι στον χρόνο και το ένδοξό μας παρελθόν, μας προσφέρει, με τη νέα συγγραφική του κατάθεση, ο εκλεκτός μας δάσκαλος και κορυφαίος διακονητής της ιστορίας του Ελληνισμού, ο Ομότιμος Καθηγητής ΑΠΘ και Καθηγητής του Τμήματος Θεολογίας του Πανεπιστημίου Λευκωσίας Αθανάσιος Ε. Καραθανάσης. «Μελετήματα για το 1821», είναι ο τίτλος της καινούριας, σπουδαίας και πολύτιμης διδαχής που μας προσφέρει, όπου, μέσα από το περιεχόμενό της, αποτυπώνεται και προβάλλεται η παλιγγενεσία του 1821, ο ιστορικός αυτός σταθμός της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Μέσα από τα ερεθίσματα της βαριάς αυτής κληρονομιάς, ο συγγραφέας επιχειρεί να ανανεώσει τις μνήμες και να αναδείξει την εθνική μας ταυτότητα, την ιστορική μας αυτογνωσία και κυρίως να μας υπενθυμίσει τις βαριές μας ευθύνες.

Το βιβλίο αυτό του Καθηγητή Αθανασίου Ε. Καραθανάση έχει ως επίκεντρο τα γεγονότα στη Μακεδονία, στη Θράκη, τη Μ. Ασία και όπως αυτά εξελίχθηκαν κατά τη διάρκεια του Αγώνα. Άλλωστε, ο ίδιος ο συγγραφέας θέλει με την καταγραφή των γεγονότων αυτών να τα αναδείξει, καθώς κατά τους εορτασμούς για τα εκατό χρόνια από την Επανάσταση του 1821 λίγες φορές ή καθόλου έγινε λόγος γι' αυτά. Η αλήθεια είναι ότι ειπώθηκαν και γράφτηκαν πολλά για τον Μεγάλο Αγώνα, έγιναν αναλύσεις, άλλες χρήσιμες και άλλες ανούσιες, αλλ' ουδείς από τους συγγραφείς των σχετικών βιβλίων και άρθρων φιλοτιμήθηκε να γράψει για τα όσα τραγικά συνέβησαν σε τούτα τα ευλογημένα μέρη του Βόρειου Ελληνισμού και της Μ. Ασίας, ούτε για τη συνέχιση και συμμετοχή των επαναστατών τους στον κοινό αγώνα για την Ανεξαρτησία, σαν κατήλθαν στη Νότια Ελλάδα. Οπωσδήποτε ουδείς ψόγος για την επικέντρωση του ενδιαφέροντος των ερευνητών στον Μοριά και τη Ρούμελη. Αλλ' ο Αγώνας της Ανεξαρτησίας ήταν όλων των Ελλήνων.

Ο κ. Καραθανάσης αξιοποιώντας την παλαιά και νεότερη βιβλιογραφία, γράφει για την Επανάσταση στη Μακεδονία με επικεφαλής τον Αρχηγό και Υπερασπιστή της Μακεδονίας Εμμανουήλ Παπά, τους Μακεδόνες, πλούσιους και πτωχούς, τους Αγιορείτες πατέρες, τους καπεταναίους του Ολύμπου και του Βερμίου, τον Χαλκιδικιώτη οπλαρχηγό καπετάν Χάψα. Η Επανάστασή τους κράτησε εννέα

μήνες, από τον Μάρτιο ως τον Δεκέμβριο 1821, χωρίς καμία βοήθεια από τη Ν. Ελλάδα, παρά τις επανειλημμένες εκκλήσεις των επαναστατών.

Ο πολυάριθμος τουρκικός στρατός κατέστειλε την επανάστασή τους καταστρέφοντας τη Χαλκιδική, τα χωριά του Βερμίου και του Ολύμπου. Βαρύ φορτίο αίματος πλήρωσε, τότε και το επόμενο έτος 1822 η Θεσσαλονίκη, με τις χιλιάδες Θεσσαλονικέων και Μακεδόνων που μαρτύρησαν στους δρόμους της πόλης, στους ναούς, στα ίδια τους τα σπίτια, στα υπόγεια του Κονακίου, στους χώρους έξω από τα τείχη, στις πλατείες.

Τότε ερήμωσε και το Άγιον Όρος. Τον Απρίλιο του 1822 έγινε ο χαλασμός της Νάουσας μετά την αποτυχημένη Επανάσταση του Ζαφειράκη, του Τσάμη Καρατάσιου, του Άγγελου Γάτσου. Νέα μαρτύρια και καταστροφή της μακεδονικής πόλης και νέοι μάρτυρες όχι μόνον στην ηρωική πόλη, αλλά και στη Θεσσαλονίκη, όπου σύρονταν οι αιχμάλωτοι και οι αθώοι χωρικοί. Τα γυναικόπαιδα τα έφερναν στα χάνια, απ' όπου στέλνονταν στα χαρέμια των μπέηδων και τα σκλαβοπάζαρα της Ανατολής. Η Θεσσαλονίκη ερήμωσε από το ελληνικό στοιχείο, από τις 25 - 30.000 ζήτημα να επέζησαν 3.000. Αληθινή γενοκτονία.

Ωστόσο, η Επανάσταση συνεχίστηκε με μικρές ομάδες διασκορπισμένες ιδίως στη Δυτ. Μακεδονία. Το σπουδαιότερο, όμως, ήταν ότι μετά την αποτυχία πολλοί Μακεδόνες κατήλθαν στη Ν. Ελλάδα, άλλοι εγκαταστάθηκαν στις Β. Σποράδες και πολέμησαν στο πλευρό μικρών και μεγάλων καπεταναίων και ήσαν πολλοί που έπεσαν μαχόμενοι στη Χίο, στο ολοκαύτωμα των Ψαρών, στην Έξοδο του Μεσολογγίου.

Και όταν τελείωσε ο Αγώνας, οι περισσότεροι των Μακεδόνων έμειναν στη Ν. Ελλάδα, παρότι το μικρό ελεύθερο νεοελληνικό κράτος τους χαρακτήρισε ετερόχθονες, πολίτες δηλαδή δεύτερης κατηγορίας. Όσοι έμειναν στη Μακεδονία ζητούσαν επίμονα από τον Κυβερνήτη Καποδίστρια να ενεργήσει για την ενσωμάτωσή της στο νέο και ελεύθερο κράτος. Η επανάσταση απλώθηκε και στην ενιαία Θράκη, τα χωριά του Ιερού Όρους, στα μέρη της Καλλίπολης και βόρεια στη Σωζόπολη, τη Μεσημβρία, τη γραφική αυτή μαυροθαλασσίτικη πόλη των μεγαλεμπόρων Φιλικών της Οδησσού αδελφών Κουμπάρη, τη Φιλιππούπολη.

Τότε μαρτύρησαν μητροπολίτες, με πρώτο τον Σωζοπόλεως Παΐσιο, πρόκριτοι, κληρικοί, ο απλός λαός. Τραγικά ήσαν τα γεγονότα που συνέβησαν στη Σαμοθράκη, που επαναστάτησε τον Απρίλιο του 1821 και έμεινε ελεύθερη ως τον Σεπτέμβριο, όταν τουρκικός στρατός εισέβαλε στο νησί, φονεύοντας πάνω από 2.000 κατοίκους της. Τους προκρίτους κρέμασαν στα κατάρτια του στόλου του Καπουδάν πασά, που τους έφερε να θανατωθούν στη Κωνσταντινούπολη. Λίγους

μήνες μετά, τον Ιούνιο 1822, ο πυρπολητής Κανάρης κατέστρεψε τον στόλο του.

Οι Θράκες, όπως έπραξαν και οι Μακεδόνες, κατήλθαν στη Ν. Ελλάδα και αγωνίσθηκαν με τους συνέλληνές τους για τον μεγάλο σκοπό, συγκροτώντας και το σώμα των Θρακομακεδόνων. Γενναία ήταν η συμβολή των Αινιτών καπεταναίων (από την Αίνο, κοντά στην Αλεξανδρούπολη), ιδιαιτέρως της καπετάνισσας Δόμνας Βισβίζη και του συζύγου της. Πέραν πάσης φαντασίας ήταν τα συμβάντα στο Αϊβαλί, τη Σμύρνη, τη Ν. Έφεσο (Κουσάντασι), όπου Τούρκοι βαζιβουζούκοι και τουρκικός στρατός έπραξαν τα ανήκουστα, όταν έμαθαν την έκρηξη της Επανάστασης στον Μοριά και τις πρώτες ελληνικές νίκες.

Οι Αϊβαλιώτες σκορπίσθηκαν εδώ και εκεί, οι νέοι πολέμησαν και διακρίθηκαν για τη γενναιότητά τους, υπό τους γνωστούς οπλαρχηγούς. Και δεν ήταν λίγοι εκείνοι που εγκαταστάθηκαν στα Ψαρά, γενόμενοι σφάγια του Γένους, στο ολοκαύτωμα του νησιού. Τα ίδια συνέβησαν και στη Σμύρνη τον Απρίλιο του 1821. Οι πιο προνοητικοί Σμυρναίοι αναχώρησαν με ξένα πλοία, προ της καταστροφής, ενώ άλλοι, καθημερινά σφαγιάζονταν στους δρόμους, τις εκκλησίες, τις πλατείες αδυνατώντας να βρουν πλοία σωτηρίας, καθώς οι Τούρκοι είχαν επιβάλει νηοψία. Σώθηκαν από τις σφαγές εκείνοι που κατέφυγαν στο γαλλικό προξενείο. Οι νέοι ήλθαν στη Ν. Ελλάδα συμπολεμήσαντες στα πεδία των μαχών, διακρινόμενοι για τη γενναιότητά τους έχοντας, μάλιστα, συγκροτήσει δικό τους σώμα, την Ιώνια Φάλαγγα.

Στον συγγραφέα κ. Αθ. Ε. Καραθανάση δίδεται η ευκαιρία να αναδείξει και άλλες πόλεις της Μ. Ασίας και τον αριθμό των κατοίκων της που πολέμησαν στον Μοριά, αλλά και εκείνους από τον Πόντο και την Καππαδοκία, με βάση, κυρίως, τη μονογραφία του κ. Τάκη Σαλκιτζόγλου. Ωστόσο, δεν κρύβει την απογοήτευσή του για τη συμπεριφορά του νεοελληνικού κράτους απέναντί τους, που τους θεώρησε ετερόχθονες, όπως τους Μακεδόνες και τους Θράκες.

Ο κ. Αθανάσιος Ε. Καραθανάσης θεώρησε καλό να συμπεριλάβει στα Μελετήματά του για το 1821 και τα γεγονότα στην Κύπρο, αμέσως μετά την έκρηξη της Επανάστασης. Και τούτο, γιατί η Φιλική Εταιρεία είχε ήδη μυσήσει στα μυστικά της αρκετούς Κυπρίους, από τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, τους μητροπολίτες, τον κλήρο, τους προκρίτους ως τον απλό λαό. Έτσι το μίσος και ο φανατισμός των Μουσουλμάνων της Κύπρου επέπεσε επ' αυτών και είναι γνωστά τα τραγικά γεγονότα της 9 Ιουλίου 1821 σε όλες τις πόλεις του νησιού. Σώθηκαν πολλοί, όσοι δηλαδή κατέφυγαν, ιδίως στη Λάρνακα και στο αγγλικό προξενείο, όπου χρέη προξένου εκτελούσε ο Επτανήσιος Αντ. Βοντιτζιάνος. Πολλοί Κύπριοι κατόρθωσαν να σωθούν χάρη στη φιλανθρωπία των προξένων, που έδρευαν στη Λάρνακα, όπως η μεγάλη οικογένεια Θησέως και άλλες επιφανείς οικογένειες, χάρη στην

οικονομική τους άνεση και βρέθηκαν σε ιταλικές πόλεις, ιδίως στη Βενετία, πρόσφυγες πια. Πολλοί νέοι Κύπριοι κατήλθαν στη Ν. Ελλάδα και πολέμησαν με την Ιώνια Φάλαγγα, στο πλευρό άλλων καπεταναίων στο Μεσολόγγι, το Ναύπλιο και αλλαχού, αλλά και στους κατά θάλασσαν αγώνες.

Στα Επτάνησα δεν εκδηλώθηκε επαναστατικό κίνημα, αλλά πολλοί Επτανήσιοι έφθασαν στη Ν. Ελλάδα και συνέβαλαν στην επιτυχία του Αγώνος, παρά την καταδίωξή τους από τις αγγλικές αρχές κατοχής. Οι Επτανήσιοι αγωνιστές διακρίθηκαν σ' όλες τις μάχες, αρχής γενομένης από τη μάχη του Λάλα, συγκρότησαν δικό τους σώμα, ενώ καπεταναίοι συνέδραμαν στον ναυτικό αγώνα, αναμίχθηκαν, με την Επιτροπή Ζακύνθου, στην ποικίλη βοήθεια των αγωνιστών, ακόμη και στη σύναψη δανείων με την Αγγλία.

Από τα ενδιαφέροντα κεφάλαια της Επανάστασης του 1821 ήταν η συμβολή στην επιτυχία της, των Ελλήνων της Διασποράς, που από τη μεσημβρινή Ρωσία, την Κεντρική Ευρώπη άφηναν περιουσίες, προσωπικά και άλλα συμφέροντα, σπουδές και αναζητούσαν τρόπους, με τη βοήθεια πλουσίων Ελλήνων και φιλελληνικών κοιμιτάτων, για να κατέλθουν στην επαναστατημένη Πατρίδα. Οι αυστριακές αρχές της Βενετίας, του Λιβόρνο, της Τεργέστης και άλλων ιταλικών πόλεων που τους παρακολουθούσαν, συνέτασσαν καταλόγους με τα ονόματά τους. Μεγάλος είναι ο αριθμός των ξένων στρατιωτικών και μη που βρέθηκαν στην Ελλάδα και έγραψαν, ενώ εξελισσόταν ακόμη ο Αγώνας, εντυπώσεις και παρατηρήσεις, άλλοτε θετικές και άλλοτε αρνητικές. Τον συγγραφέα του παρόντος απασχόλησαν τα απομνημονεύματα πέντε πρωταγωνιστών του Αγώνος, των Φωτάκου, Σπηλιάδη, Φραντζή, Παλαιών Πατρών Γερμανού, Κανέλλου Δεληγιάννη, για τα δύο πρώτα και κρίσιμα χρόνια 1821 - 1822. Γράφει για τα όσα έζησαν αυτή τη διετία με ηρωισμούς, ανταγωνισμούς, πικρίες, ελπίδες, οράματα.

Το πολυσέλιδο αυτό βιβλίο κατακλείεται με τον Φιλελληνισμό και τις περιπέτειες στην Ελλάδα Φιλελλήνων, κατά το πλείστον Γερμανών.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι τα Μελετήματα για το 1821, καρπός και απόσταγμα της ενδελεχούς και επιστημονικά τεκμηριωμένης μελέτης του Καθηγητή κ. Αθανάσιου Ε. Καραθανάση, δεν περιορίζονται στη «γενική εικόνα» της Επανάστασης, αλλά κάνουν συγκεκριμένες αναφορές και προσφέρουν πολλά στη γνώση μας για τα επαναστατικά γεγονότα στη Μακεδονία και τη Θράκη, αλλά και για τα όσα τραγικά συνέβησαν στην Κωνσταντινούπολη, την Κύπρο και στα Μικρασιατικά παράλια. Ο ακάματος συγγραφέας ουσιαστικά συμβάλλει στην έρευνα για τον Αγώνα των Μακεδόνων, των Θρακών, των Ελλήνων της Μικρασιατικής ευρυχωρίας, της Κύπρου και της Διασποράς, καθώς και για τη βοήθεια, άγνωστη ως τώρα, εκείνων των Ελλήνων της Κεντρικής Ευρώπης που

συνέδραμαν ποικιλοτρόπως στην κάθοδο αγωνιστών στην Ν. Ελλάδα.

Λουκάς Α. Παναγιώτου